

ОЛОН УЛСЫН ГЭМТ ХЭРЭГ БОЛОН ОЛОН УЛСЫН ШИНЖТЭЙ ГЭМТ ХЭРЭГ ГЭХ ОЙЛГОЛТУУДЫГ СУДЛАХ НЬ

А.Отгонжаргал
Хууль зүйн магистр

Товч агуулга: Энэхүү өгүүлэлд олон улсын шинжтэй гэмт хэрэг болон олон улсын гэмт хэрэг гэх ойлголтыг эрдэмтэн, судлаачид хэрхэн тайлбарласан, ямар төрлийн гэмт хэргийг дээрх ангилалд хамруулан үзэж байгаа эсэхийг судалсан болно.

Түлхүүр үг: Олон улсын шинжтэй гэмт хэрэг, олон улсын гэмт хэрэг, Олон Улсын Эрүүгийн Шүүхийн Ромын дүрэм.

Удиртгал

Олон Улсын эрх зүй, эрүүгийн эрх зүйн шинжлэх ухаанд олон улсын шинжтэй гэмт хэрэг, олон улсын гэмт хэрэг гэх ойлголтуудыг судлаачид өөр өөрийн өнцгөөс тайлбарлан боловсруулж тус нэршилд хамруулах гэмт хэргүүдийг ангилан үзэж ирсэн билээ. Олон улсын гэмт хэрэг, олон улсын шинжтэй гэмт хэрэг гэх ойлголтын талаар шинжлэх ухааны тодорхойлолт боловсруулж ангилахдаа олон улсын гэрээ хэлэлцээр, хууль, дүрмүүдийг баримтлахаас гадна гэмт хэргийн үндсэн шинжийг харгалзан үздэг.

Олон Улсын гэмт хэргийн тухай анхны ойлголтыг хуульч Маркус Туллиус Цицероны зохиолууд болох “hostes humani generis”-ийн тухай ойлголттой хамт Ромын эзэнт гүрэнт бий болсон. Энэхүү ойлголтыг XVII зуунаас эхлэн зохиолчид далайн дээрэм, боолчлол гэх мэт олон улсын гэмт хэрэг үйлдэгчдэд зориулан ашиглаж байжээ. Хүнд гэмт хэрэгт буруутгагдсан удирдагчдыг яллах зорилгоор Дэлхийн II дайны дараа байгуулагдсан Нюрнберг, Токиогийн шүүхүүд зарим гэмт хэргийг олон улсын эрх зүйн дагуу гэмт хэрэгт тооцсон нь өнөөгийн бидний нэрлэж заншсан олон улсын эрүүгийн эрх зүйн үндэс суурийг тавьсан⁸⁷.

1927 онд Варшав хотноо эрүүгийн эрх зүйг ойртуулах, төрөлжүүлэн эмхтгэх асуудлаар олон улсын бага хурал болж тус хурал дээр далайн дээрэм, зоос болон улсын үнэт цаасыг хуурамчаар үйлдэх, боол, эмэгтэйчүүд, хүүхдийг худалдах, мансууруулах бодис хууль бусаар наймаалах, садар самууныг сурталчилсан зураг, зохиол нийтэлж тараах түүнчлэн олон улсын гэрээнд хариуцлага хүлээлгэхээр заасан бусад гэмт үйлдлийг олон улсын эрүүгийн гэмт хэрэгт тооцохоор тогтсон байна. Үүний дараа гурван бага хурал хуралдаж олон улсын алан хядах үйлдэлтэй тэмцэх гэмт хэрэгтнийг шилжүүлэн өгөх асуудлаарх улс гүрнүүдийн хууль тогтоомжийг ижилсүүлэх оролдлого хийсэн байна. Мөн НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 1946 оны 12 дугаар сарын 11-ний өдрийн 96(1) тогтоолд устгах явдлыг “Олон Улсын эрх зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн гэмт хэрэг” гэж заасан бөгөөд төрөөр устгах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, түүнийг яллан шийтгэх тухай 1948 оны Конвенцийн удиртгал хэсэгт болон энэ асуудлаарх олон улсын бусад гэрээ хэлэлцээрүүдийн хэм хэмжээнд энэ томъёоллыг нэмжээ. Югославын асуудлаарх Олон Улсын цэргийн шүүхийн Дүрэмд (8 дугаар зүйл) цэрэг дайны үйл ажиллагааны бүсэд гарсан олон улсын эрүүгийн гэмт хэргийг “Олон Улсын хүмүүнлэгийн эсрэг гэмт хэрэг” гэж нэрлэжээ. Дээрх бүх гэмт хэргүүд нь олон улсын дэг журам, олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээг ноцтой зөрчдөг. Олон Улсын эрүүгийн эрх зүйн хэм хэмжээгээр хориглогдсон байдал бөгөөд энэхүү нийтлэг шинжээр нь **“Олон Улсын эрүүгийн гэмт хэрэг”** гэж нэрлэж болно. Үүнийг дотор нь гэмт хэргийн бүрэлдэхүүн, халдлагын объект, онцлог шинжээр нь:

1. Олон Улсын гэмт хэрэг
2. Олон Улсын шинжтэй гэмт хэрэг гэж ангилна⁸⁸ гэж тусгасан байна.

⁸⁷ <https://www.asser.nl/nexus/international-criminal-law/international-crimes-introduction/2021.09.29./20:32/>

⁸⁸ Д.Мөнхтуяа. Олон улсын эрүүгийн эрх зүйн зарим асуудал. УБ., 2000. 34 дэх тал

Энх амгалан байдлыг хангах хувь хүний болон олон улсын хамтын нийгэмлэгийн амин чухал ашиг сонирхлыг хамгаалахад үндэс суурь болох Олон Улсын эрх зүйн зарчим хэм хэмжээнүүдийг хүн төрөлхтний соёл иргэншилд онцгой аюултайгаар зөрчсөнийг **олон улсын гэмт хэрэг** гэж үзнэ⁸⁹ гэж үзжээ.

Үүнээс дүгнэхэд олон улсын гэмт хэрэг, олон улсын шинжтэй гэмт хэрэг гэж ангилсан нь үндэслэлтэй байна гэж үзэхээр байна.

Олон Улсын Эрүүгийн Шүүхийн Ромын дүрэм 2002 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр болсон. Ромын дүрмээр төрлөөр устгах гэмт хэрэг, хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг, дайны гэмт хэрэг, түрэмгийллийн гэмт хэрэг гэсэн 4 төрлийн гэмт хэргийг уг шүүхэд харьяалуулан шийдвэрлүүлж байхаар зохицуулсан байдаг. Олон Улсын гэмт хэргийн жагсаалтыг анх 1945 оны Олон Улсын Цэргийн шүүхийн Дүрэм болон үүнтэй ижил Алс-Дорнодын асуудлаарх дүрэмд томьёолон тусгасан бөгөөд Олон Улсын Цэргийн шүүх Трибуналын дүрэм (1945)-ийн 6 дугаар зүйлд олон улсын гэмт хэргийг дараах байдлаар ангилсан. Үүнд:

1. Энх тайвны эсрэг гэмт хэрэг /түрэмгий дайн буюу олон улсын гэрээ хэлэлцээр, амлалт зөрчин дайныг төлөвлөх, бэлтгэх, өдөөх, явуулах эсхүл дээр дурдсан үйлдлүүдийн аль нэгийг хэрэгжүүлэхэд чиглэгдсэн ерөнхий төлөвлөгөө буюу хуйвалдаанд оролцох/

2. Цэргийн гэмт хэрэг /дор дурдсан дайны хууль, хэв заншлыг зөрчсөн үйлдлийг хамааруулна. Үүнд: эзэлж авсан нутаг дэвсгэрийн энгийн ард иргэдийг алж устгах, тарчлаан зовоох гэх мэт/

3. Хүмүүнлэгийн эсрэг гэмт хэрэг /алан хядах, хүйс тэмтрэх, боолчлох, цөллөгөнд явуулах, болон дайнаас өмнө буюу дайны явцад энгийн иргэдийн эсрэг үйлдсэн бусад харгислал, улс төрийн, арьс өнгөний болон шашин шүтлэгийн улмаас хүнийг мөрдөн мөшгөх үйлдэл бөгөөд эдгээр гэмт үйлдэл нь үйлдэгдсэн улс гүрний дотоодын эрх зүйг зөрчсөн эсэхээс үл хамаарна/

4. Хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг /хүн төрөлхтний эсрэг ба цэргийн гэмт хэрэгт хөөн хэлэлцэх хугацаа үл хэрэглэх тухай 1968 оны Конвенцоор олон улсын гэмт хэргийг тусгай бүлэг болгон тодорхойлсон бөгөөд тэдгээрийн тоонд улс гүрэнд зэвсэглэн халдлага хийх буюу түрэмгийлэн эзэлсний дүнд иргэдийг нь цөллөгөнд хөөх, арьсны өнгөөр ялгаварлан гадуурхах бодлогын үр дагавар болох энэрэнгүй, хэрцгий үйлдэл, түүнчлэн төрлөөр устгах үйлдлүүдийг хамруулжээ. Мөн арьсны өнгөөр гадуурхах апартеидтэй ижил төстэй арьсны өнгөөр ялгаварлан гадуурхах үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцсон/⁹⁰.

Харин олон улсын шинжтэй гэмт хэрэг нь улс гүрний дотоодын эрх зүйн дэг журамд халдахын зэрэгцээ улс гүрнүүдийн хамтын ажиллагаа болон олон улсын харилцааны бусад талыг хөндөн бусад улс гүрэн буюу дэлхийн хамтын нийгэмлэгийн ашиг сонирхолд хохирол учруулна гэж үзжээ.

ОХУ-ын профессор И.И.Карпец олон улсын шинжтэй гэмт хэргүүдийн тоонд "...онгоц хулгайлах, хүн барьцаалах, олон улсын хамгаалалтад байдаг этгээдүүдийн эсрэг гэмт хэрэг үйлдэх, байгаль орчныг бохирдуулах, улс түмний үндэсний соёлын үнэт зүйлсэд халдах, садар самууныг сурталчилсан зүйлсийг түгээх, далайн хөлөг онгоцууд мөргөлдөх, далай, тэнгист тусламж үзүүлэхгүй байх, тивүүдийн эрэг орчмын далайн гүехэн устай бүсэд гэмт хэрэг үйлдэх..."⁹¹ зэрэг гэмт үйлдлийг шинээр авч үзсэн байдаг.

Олон Улсын гэмт хэрэг, олон улсын шинжтэй гэмт хэргүүд нь Олон Улсын хамтын нийгэмлэгийн эрх ашгийг хөнддөг бөгөөд тэдгээрийг мөрдөн шалгахад гадаадын эрх бүхий зохих байгууллагууд болон олон улсын байгууллагуудтай хамтран ажиллах зайлшгүй шаардлага тулгардаг. Хамтран ажиллахын тулд эрх зүйн харилцан туслалцаа үзүүлэх тухай гэрээ байгуулсан байх хэрэгцээ шаардлага үүсдэг. Цаашид "Олон улсын шинжтэй гэмт хэрэг", "Олон улсын гэмт хэрэг" гэсэн

⁸⁹ Дурдсан бүтээл. 34 дэх тал

⁹⁰ Дурдсан бүтээл. 35-37 дахь тал

⁹¹ И.П. Блищенко, Р.А. Каламкьян, И.И.Карпец. Международное уголовное право. идр.— М.Наука, 1995; Карпец И.И.Преступления международного характера.М., 1979. С-3.

ойлголтуудыг хооронд нь ялган ангилж, тусгайлан тайлбарлах эсхүл нэг ангилалд багтаан тайлбарлах эсэхийг нэг мөр болгох, энэ ангилалд ямар төрлийн гэмт хэргүүд багтах эсэхийг тогтоох хэрэгцээ шаардлага үүсээд байна.

Үндсэн хэсэг

Зарим судлаачид олон улсын шинжтэй гэмт хэргийг дэлгэрэнгүй тодорхойлохдоо “Энэ нь хүн төрөлхтөн, энх тайван, аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэгт үл хамаарах боловч улс хоорондын тогтвортой харилцаанд халдсан, уг харилцааны (эдийн засгийн, нийгэм соёлын, эд хөрөнгийн гэх мэт) янз бүрийн салбар дахь хамтын ажиллагаа, түүнчлэн иргэд байгууллагад хохирол учруулсан, нэг бол олон улсын гэрээгээр тогтоосон хэм хэмжээнд зааснаар эсхүл эдгээр гэрээний дагуу үндэсний эрүүгийн хууль тогтоомжийн хэм хэмжээнд зааснаар шийтгэл ногдуулах, олон улсын гэрээнд заасан гэмт үйлдэл юм⁹² гэжээ. Үүнийг үндэслэн энэ гэмт хэргийн нэлээд өвөрмөц онцлогийг дурдаж болно. Үүнд:

- Олон улсын шинжтэй гэмт хэргийн олон улсын хор уршиг нь олон улсын гэмт хэргийнхээс үлэмж бага байдаг учраас эдгээр гэмт үйлдлийн хариуцлагыг улс гүрнүүд биш харин бие хүн хүлээдгээрээ олон улсын гэмт хэргээс ялгагдана.
- Гэмт халдлагын объект нь олон улсын энх тайван, хүн төрөлхтний аюулгүй байдал бус, зөвхөн улс хоорондын хамтын ажиллагаа, хэвийн харилцаа, хүний эрх болон олон улсын эрх зүйгээр хамгаалсан хүн төрөлхтний бусад нийтлэг үнэт зүйлс болдог,
- Эдгээр гэмт хэргийн төлөө хүлээх эрүүгийн хариуцлага олон улсын гэрээний үндсэн дээр, гэхдээ эрүүгийн болон эрүүгийн байцаан шийтгэх үндэсний хууль тогтоомжийн хэм хэмжээгээр үүснэ.

Олон улсын шинжтэй гэмт хэргүүд нь өөрийн агуулга, шинжээрээ ялгаатай бөгөөд тэдгээрийн дийлэнхэд “гадаадын элемент” тод илэрсэн байна. Бусад нь олон улсын дэг журамд шууд үл халдах нийтлэг эрүүгийн гэмт хэрэгт зааг хязгаар нэг ижил байх боловч тус хэргийг илрүүлэх, шүүн таслах ба таслан шийдвэрлэх тогтоол гүйцэтгэх ажиллагаанд улс гүрнүүдийн харилцан туслалцаа, хамтын ажиллагаа шаардагдана. Энд дурдагдаж буй дийлэнх гэмт хэргийг үйлдсэний төлөө хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлагыг хууль зүйн ном зохиолд хангалттай тусган тайлбарласан хэдий ч ямар гэмт үйлдлийг олон улсын шинжтэй гэмт хэргийн тоонд хамааруулах нарийн тодорхой шалгуур одоогоор байхгүй байна.

Судлаач Б.Жаргалсайхан олон улсын шинжтэй гэмт хэрэг (2 буюу хэд хэдэн улс орны сонирхол хөндөгддөг, шийтгэлийн институцээр дамжуулж оногдуулдаг)-т хуурамч мөнгө үйлдвэрлэх, автын эргэлтийн хууль бус эргэлт, зэвсэг, хар тамхи, нууц цагаачлал, контрбанд, гэмт үйлдлийн улмаас олсон орлогыг угаах, мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодис худалдаалах⁹³ зэрэг гэмт хэрэг орно гэж үзжээ. Дээрх гэмт хэргүүдийг олон улсын шинжтэй гэмт хэрэгт хамааруулан үзэх боломжтой гэж үзэж байна.

Академич С.Нарангэрэл олон улсын шинжтэй гэмт хэргийн үндсэн шинжийг “улс хоорондын хэвийн харилцаанд халдсан ба янз бүрийн салбарт энх тайвнаар хамтран ажиллахад хохирол учруулсан, олон улсын гэмт хэрэгт хамаардаггүй, олон улсын гэрээнд заасан нийгэмд аюултай үйлдэл”⁹⁴ гэж тайлбарласан байна. Үүнээс үзэхэд олон улсын шинжтэй гэмт хэргийн үндсэн шинжийг дараах байдлаар тоймлон тодорхойлж болох юм.

1. Улс хоорондын хэвийн харилцаанд халдсан,
2. Янз бүрийн салбарт энх тайвнаар хамтран ажиллахад хохирол учруулсан,
3. Тухайн улсын дотоодын эрүүгийн хууль тогтоомжид гэмт хэрэгт тооцсон,
4. Олон улсын гэмт хэрэг бус байна
5. Нийгэмд аюултай үйлдэл болохыг олон улсын гэрээнд заасан байна.⁹⁵

⁹² Международное уголовное право. М., 1995. С-2.

⁹³ Б.Жаргалсайхан. Олон улсын эрх зүй. УБ., 2020. 184 дэх тал.

⁹⁴ С.Нарангэрэл. Эрх зүйн толь бичиг. Гурав дахь хэвлэлт. б., 2011. 127 дахь тал.

⁹⁵ Б.Алтанбагана. Улс дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэг. УБ., 2014. 41 дэх тал.

2002 оны Эрүүгийн хуульд заасан дараах гэмт хэргийг олон улсын шинжтэй гэмт хэрэг хэмээн үзэж болно гэж доктор Б.Алтанбагана үзжээ. Үүнд: Хүний цус, эд, эрхтэнг хууль бусаар авах (101 дүгээр зүйл), хүн хулгайлах (108 дугаар зүйл), хүнийг барьцаалах (112 дугаар зүйл), хүн худалдаалах (113 дугаар зүйл), садар самууныг сурталчлах (123 дугаар зүйл), мөнгө угаах (166 дугаар зүйл), эд зүйлийг хууль бусаар хил нэвтрүүлэх (175 дугаар зүйл), мөнгөн тэмдэгт, үнэт цаас хуурамчаар үйлдэх (176 дугаар зүйл), терроризм (178 дугаар зүйл), терроризмыг санхүүжүүлэх (178 дугаар зүйл), тэсэрч дэлбэрэх болон түргэн шатамхай бодисыг агаарын хөлөгт авч явах (184 дүгээр зүйл), галт зэвсэг, байлдааны хэрэгсэл, хар тамхи, мансууруулах буюу хордуулах, цацраг идэвхт, тэсэрч дэлбэрэх бодисыг хууль бусаар Монгол улсын хилээр нэвтрүүлэх (188 дугаар зүйл), олон улсын нислэгийн журам зөрчих (224 дүгээр зүйл), агаарын хөлөг авч зугтаах (225 дугаар зүйл), хээл хахууль авах (269 дүгээр зүйл) зэрэг юм.⁹⁶ Дээрх гэмт хэргүүдийг олон улсын шинжтэй гэмт хэрэгт хамааруулан үзэх боломжтой гэж дүгнэж байна.

Олон улсын шинжтэй гэмт хэргүүд нь үндэсний эрх зүйн хэв журамд халдаж, олон улсын хамтын нийгэмлэгийн эрх ашгийг хөнддөг үндсэн шинжтэй бөгөөд зарим эрдэмтэн судлаачид “олон улсын гэмт хэрэг”-ийг конвенцын гэмт хэрэг гэж нэрлэдэг. Шалтгаан нь улс хоорондын хамтын ажиллагаа нь олон улсын шинжтэй тодорхой гэмт хэргүүдтэй тэмцэх зорилготой олон талын гэрээнүүдийн үндсэн дээр хэрэгждэг⁹⁷ гэж үзсэн.

Харин академич С.Нарангэрэл олон улсын гэмт хэргийн үндсэн шинжийг “Энх тайвныг сахин хангах, хувь хүнийг хамгаалах тулгуур үндэс болсон, олон улсын хамтын нийгэмлэгийн амин чухал эрх ашигт бүхэлд нь ач холбогдол бүхий олон улсын эрх зүйн зарчим ба хэм хэмжээг зөрчсөн, хүн төрөлхтний соёл, иргэншилд онц аюултай хэрэг”⁹⁸ гэж тодорхойлжээ. Эндээс үзэхэд олон улсын гэмт хэргийн хамгийн гол онцлог шинж нь олон улсын хамтын нийгэмлэгийн амин чухал эрх ашигт бүхэлд нь ач холбогдол бүхий олон улсын эрх зүйн зарчим ба хэм хэмжээг зөрчсөн, хүн төрөлхтний соёл иргэншилд онц аюултай хэрэг байх явдал юм.

НҮБ-аас 1998 онд баталсан Олон Улсын Эрүүгийн Шүүхийн Ромын дүрэмд олон улсын гэмт хэргийн талаар тодорхойлолт өгсөн байна. Энэхүү гэмт хэрэгт дараах дөрвөн төрлийн гэмт хэргийг хамруулжээ. Үүнд: Төрлөөр устгах гэмт хэрэг, хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг, дайны гэмт хэрэг, түрэмгийллийн гэмт хэрэг⁹⁹

Доктор Б.Алтанбагана олон улсын гэмт хэргийг 1998 оны Олон улсын эрүүгийн шүүхийн тухай Ромын статутад заасан дөрвөн төрлийн гэмт хэргийн хүрээнд ойлгох шаардлагатай байна. Хэрэв энэ хүрээнээс хальж ойлгож хэрэглэхэд хүрвэл олон улсын шинжтэй гэмт хэрэгтэй хольж хутгах асуудал үүсэж болзошгүй байдаг¹⁰⁰ гэж үзсэн байна.

Мөн судлаач И.И.Карпец “...Олон улсын шинжтэй гэмт хэрэг гэдэг нь олон улсын гэрээнүүдэд тусгагдсан, хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэгтэй хамааралгүй боловч улс орнууд хоорондын хэвийн харилцаанд халдсан, харилцааны янз бүрийн салбарын (эдийн засаг, нийгэм-соёл, эд хөрөнгө, цахим орчин гэх мэт) хамтын ажиллагаанд, түүнчлэн, байгууллага, иргэнд хохирол учруулдаг, олон улсын гэрээгээр тогтоосон хэм хэмжээний дагуу эсхүл эдгээр гэрээтэй нийцсэн үндэсний эрүүгийн хууль тогтоомжид тусгагдсан хэм хэмжээний дагуу шийтгэдэг үйлдлүүд юм...” гэж тодорхойлсон.¹⁰¹ Оросын Холбооны Улсын эрх зүйн акт болон олон улсын хэлэлцээрүүдэд “Олон улсын шинжтэй гэмт хэрэг” гэх ойлголтыг дурдсан байдаг.

Манай улсын зарим судлаач олон улсын гэмт хэрэг нь улс үндэстний оршин тогтнох үндэст халдсан олон улсын эрх зүйг зөрчсөн, хүн төрөлхтний энх тайван, аюулгүй байдалд аюул заналхийлсэн ноцтой гэмт хэрэг бөгөөд олон улсын гэмт

⁹⁶ Дурдсан бүтээл. 42 дахь тал.

⁹⁷ Международное право. /Под ред.Л.Н.Шестакова.–М.: Юридическая литература, 2005., С.284.

⁹⁸ С.Нарангэрэл. Эрх зүйн толь бичиг. Гурав дахь хэвлэлт. УБ., 2011. 126 дахь тал.

⁹⁹ Б.Алтанбагана. Улс дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэг. УБ., 2014. 38 дахь тал.

¹⁰⁰ Дурдсан бүтээл. 39 дэх тал.

¹⁰¹ И.П.Блищенко, Р.А. Каламкьян, И.И. Карпец. Международное уголовное право. идр.М., Наука, 1995. С.116.

хэргийн объект нь хүн төрөлхтний энх тайван, олон улсын аюулгүй байдал, улс үндэстнүүдийн сайн хөршийн харилцаа, үндэстэн ард түмний өөртөө засан тогтнох эрх, дайны хууль, ёс заншил зэрэг байж болно¹⁰² гэж тэмдэглэжээ.

Дүгнэлт

Дээр дурдсан эрдэмтэн, судлаачдын тайлбарласан ойлголтуудыг нэгтгэн үзэхэд, олон улсын гэмт хэрэг, олон улсын шинжтэй гэмт хэрэг гэх ойлголтуудыг нэгтгэн дүгнэж үзэх боломжгүй. Хоёр өөр ойлголт мөн гэж үзэх үндэслэлтэй байна.

Олон Улсын гэмт хэрэг гэж энх тайвныг сахин хангах, хувь хүнийг хамгаалах тулгуур үндэс болсон, олон улсын хамтын нийгэмлэгийн амин чухал эрх ашигт бүхэлд нь ач холбогдол бүхий олон улсын эрх зүйн зарчим ба хэм хэмжээг зөрчсөн, хүн төрөлхтний соёл, иргэншилд онц аюултай шинжтэй, НҮБ-аас 1998 онд баталсан Олон Улсын Эрүүгийн Шүүхийн тухай Ромын дүрэмд заасан төрлөөр устгах гэмт хэрэг, хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг, дайны гэмт хэрэг, түрэмгийллийн гэмт хэргийг хэлнэ гэж тодорхойлж болохоор байна. Олон Улсын гэмт хэрэгт НҮБ-аас 1998 онд баталсан Олон Улсын Эрүүгийн шүүхийн тухай Ромын дүрэмд тусгагдсан төрлөөр устгах, хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг, дайны гэмт хэрэг, түрэмгийллийн гэмт хэргүүдийг хамруулан үзэх. Үүнд манай улсын эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн хорин есдүгээр бүлэгт заасан гэмт хэргүүдийг хамруулан үзэх боломжтой.

Олон Улсын шинжтэй гэмт хэрэг гэж улс хоорондын хэвийн харилцаанд халдсан, энх тайвнаар хамтран ажиллахад хохирол учруулсан, олон улсын гэмт хэрэгт хамаардаггүй, олон улсын гэрээгээр тогтоосон хэм хэмжээнд зааснаар эсхүл эдгээр гэрээний дагуу үндэсний эрүүгийн хууль тогтоомжийн хэм хэмжээнд зааснаар шийтгэл ногдуулах, олон улсын гэрээнд заасан гэмт үйлдлийг хэлнэ гэж дүгнэж байна. Олон улсын шинжтэй гэмт хэрэгт одоо мөрдөгдөж байгаа эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасан *хүн худалдаалах, хүн хулгайлах, хүн барьцаалах, хүнийг хүчээр алга болгох, албадан хөдөлмөрлүүлэх, худал мэдээлэл тараах, хүний цус эд эрхтний хууль бусаар авах, бусдын амь насанд аюул учруулж болзошгүй халдварт өвчин, дархлал хомсдолын вирус халдаах, хүүхдэд садар самууныг сурталчлах, уруу татах, улсын хилээр барааг хууль бусаар нэвтрүүлэх, мөнгө угаах, мөнгөн тэмдэгт, үнэт цаас, төлбөр тооцооны хэрэгсэл хуурамчаар бэлтгэх, ашиглах, мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг хууль бусаар ашиглах, цахим мэдээлэлд хууль бусаар халдах гэх мэт* хэргийг хамааруулан авч үзэж болох юм гэж үзлээ.

Санал

1. Олон улсын гэмт хэрэг нь энх тайвныг сахин хангах, хувь хүнийг хамгаалах тулгуур үндэс болсон, олон улсын хамтын нийгэмлэгийн амин чухал эрх ашигт бүхэлд нь ач холбогдол бүхий олон улсын эрх зүйн зарчим ба хэм хэмжээг зөрчсөн, хүн төрөлхтний соёл, иргэншилд онц аюултай шинжтэй, НҮБ-аас 1998 онд баталсан Олон Улсын Эрүүгийн шүүхийн тухай Ромын дүрэмд заасан төрлөөр устгах гэмт хэрэг, хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг, дайны гэмт хэрэг, түрэмгийллийн гэмт гэмт хэрэг байна. Харин олон улсын шинжтэй гэмт хэрэг нь улс хоорондын хэвийн харилцаанд халдсан, энх тайвнаар хамтран ажиллахад хохирол учруулсан, олон улсын гэмт хэрэгт хамаардаггүй, олон улсын гэрээгээр тогтоосон хэм хэмжээнд зааснаар эсхүл эдгээр гэрээний дагуу үндэсний эрүүгийн хууль тогтоомжийн хэм хэмжээнд зааснаар шийтгэл ногдуулах, олон улсын гэрээнд заасан гэмт үйлдлийг хэлнэ гэж ойлгож болохоор байх тул цаашид **олон улсын гэмт хэрэг, олон улсын шинжтэй гэмт хэрэг** гэх ойлголтуудыг тус тусад нь ойлгох.

2. Олон улсын гэмт хэрэг, олон улсын шинжтэй гэмт хэрэг үйлдэгдэн гарахаас урьдчилан сэргийлэх, үйлдэгдсэн гэмт хэргийг илрүүлэх, нотлох баримтыг түргэн шуурхай цуглуулж, бэхжүүлэн хэрэгт хавсаргахад анхаарч үр дүнтэй ажил, арга хэмжээг зохион байгуулах зорилгоор гадаадын улс орнуудтай байгуулсан эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх гэрээнүүдийг дахин нягталж үзэн боловсронгуй болгуулах

¹⁰² Д.Тунгалаг. Эдийн засгийн аюулгүй байдлын тайлбар толь. УБ., 2005. 89 дэх тал.

хэрэгцээ шаардлага үүсээд байна. Дараах гэрээнүүд нь 1968-1988 оны хооронд байгуулагдсан. Гэрээ байгуулсан цаг хугацаанд дагаж мөрдөгдөж байсан хууль тогтоомжууд өөрчлөгдөж, шинэчлэгдсэн тул гэрээнд тусгасан зарим заалтуудад одоо дагаж мөрдөгдөж байгаа хууль тогтоомжуудад тусгасан нэршил, агуулгыг оруулах, эрүүгийн хэрэгт харилцан туслалцаа үзүүлэх даалгаврын биелэлтийг хүргүүлэх хугацааны талаар нарийн тусгуулах саналтай байна. Үүнд: Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улс, Бүгд Найрамдах Ардчилсан Герман Улсын хооронд Иргэний болон гэр бүл, эрүүгийн хэргийн талаар эрхийн туслалцаа үзүүлэх тухай гэрээг 1969.04.30-ны өдөр, “Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улс, Бүгд Найрамдах Болгар Ард Улсын хооронд иргэний ба гэр бүл, эрүүгийн хэргийн талаар эрхийн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай гэрээг 1968.11.27-ны өдөр”, “Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улс, Бүгд Найрамдах Ардчилсан Солонгос Ард Улсын хооронд иргэн, гэр бүл болон эрүүгийн хэргийн талаар эрх зүйн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай гэрээг 1988.10.29-ний өдөр”, “Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улс, Бүгд Найрамдах Унгар Ард Улсын хооронд иргэний ба гэр бүл, эрүүгийн хэргийн талаар эрхийн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай гэрээг 1968.11.22-ны өдөр”, “Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улс, Бүгд Найрамдах Социалист Чехословак Улсын хооронд иргэн, гэр бүл ба эрүүгийн хэргийн талаар эрхийн туслалцаа үзүүлэх болон эрхийн харилцаа тогтоох тухай гэрээг 1976.10.25-ны өдөр”, “Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улс, Бүгд Найрамдах Социалист Румын Улсын хооронд иргэний болон гэр бүл, эрүүгийн хэргийн талаар эрхийн туслалцаа үзүүлэх тухай гэрээг 1972.11.25-ны өдөр”, “Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улс, Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улсын хооронд Иргэний болон Эрүүгийн хэргийн талаар эрх зүйн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай гэрээг 1989.08.31-ний өдөр” тус тус байгуулсан.

3. Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улс, Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улсын хооронд Иргэний болон эрүүгийн хэргийн талаар эрх зүйн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай гэрээний 3 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт “төв байгууллага” гэж БНМАУ-ын хувьд БНМАУ-ын Хууль зүй, арбитрын яам, БНМАУ-ын Дээд Шүүхийг; БНХАУ-ын хувьд БНХАУ-ын Шүүх яам, БНХАУ-ын Ардын Дээд Шүүхийг тус тус хэлнэ гэж тусгасан байх тул төв байгууллагын нэршлийг зөвтгөн тусгах. Мөн 15 дугаар зүйл /Биелэлтийг мэдэгдэх/-д эрх зүйн туслалцаа хүссэн даалгаврын биелэлтийг ирүүлэх хугацааны талаар нэмж оруулах.

Ном зүй

1. Д.Мөнхтуяа. Олон улсын эрүүгийн эрх зүйн зарим асуудал. Уб., 2000
2. И.П.Блищенко, Р.А.Каламкарян, И.И.Карпец. Международное уголовное право. идр. М., Наука. 1995; Карпец И.И.Преступления международного характера.М., 1979
3. Международное уголовное право. М., 1995
4. В.П.Панов “Сотрудничество государств в борьбе с международными уголовными преступлениями”.-М.:1993
5. Б.Жаргалсайхан. Олон улсын эрх зүй. Уб., 2020
6. С.Нарангэрэл. Эрх зүйн толь бичиг. Гурав дахь хэвлэлт. Уб., 2011.
7. Б.Алтанбагана. Улс дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэг. Уб., 2014.
8. Международное право. /Под ред.Л.Н.Шестакова. М., Юридическая литература, 2005.
9. University Of Internal Affairs, Mongolia “Law Enforcement Theoretical And Methodological Quarterly Journal” 2019
10. Д.Тунгалаг. Эдийн засгийн аюулгүй байдлын тайлбар толь. Уб., 2005
11. <https://www.asser.nl/nexus/international-criminal-law/international-crimes-introduction/2021.09.29./20:32/>